

Estafettekick-off Maand van de Grafiek in Utrecht

Alle activiteiten staan in het teken van **DE LUIS** als symbool voor de grafiek als eigenzinnige grensoverschrijdende autonome kunstvorm. De meeste kunstenaars zijn nog steeds zo arm als een **LUIS**. En luizen blijven altijd voor opschudding zorgen.

Op deze **LUIS**-plattegrond van de Utrechtse binnenstad loopt in oktober een bijzondere wandeling. De kaart is gezeefdrukt in Kapitaal met een oplage van 150 stuks. Rob van Barneveld, ook bekend als Rood Gras, maakte de illustratie.

Utrecht heeft een rijke grafiekgeschiedenis met het Grafisch Gezelschap **DE LUIS**, waar veel bekende lokale en landelijke grafische kunstenaars tussen 1960 en 1980 behoorden. De wandeling verbindt de generatie van toen met die van nu. En de wandeling verbindt de vier locaties (Kapitaal, Kunstliefde, KuuB en de Oude Hortus) die allemaal grafiekexpo's met sporen van **DE LUIS** laten zien.

De wandeling duurt zo'n twee uur. Halverwege de route is in Kunstliefde tijd voor koffie of thee. Aangekomen in de oude Oude Hortus zijn er in het museumcafé hapjes naar keuze.

LUIS-wandelingen met gids:

ZA 1/10, ZO 2/10
→ 12.30 - 14.30
→ 14.30 - 16.30
(Openingsweekend)

ZA 8/10, ZO 9/10
ZA 15/10, ZO 16/10
ZA 22/10, ZO 23/10
ZA 29/10
→ 14.30 - 16.30

ZO 30/10
→ 12.30 - 14.30
→ 14.30 - 16.30
(Culturele zondag)

De gezeefdrukte routekaart is te koop bij Kapitaal.

1. KAPITAAL
Voor de Maand van de Grafiek organiseert Kapitaal een bijzonder project rondom de etspersen. Jong talent en ervaren makers werden aan elkaar gekoppeld om kennis uit te wisselen, samen te werken en elkaar te inspireren. Drie maanden werkten deze zes koppels samen in de werkplaats toe naar de expo Bloedbroeders.

2. PLOMPETORENGRACHT 2
Dit was het woonhuis van Henk van Maarseveen, één van de drie oprichters van **DE LUIS**. Mede-**LUIS** Charles Donkers heeft hier ook nog een tijdje gewoond. Toen ze het pand in de Voorstraat konden betrekken kwam op de Plompelorengracht 2 het etsatelier en de papierzolder.

3. VOORSTRAAT 80
In 1964 was er niet genoeg geld meer om de toch al gebrekkige ruimte in de Schalkwijkstraat te betalen. Het Fentener van Vlissingen Fonds sprong met 3000 gulden in de bres. Het nieuwe pand aan de Voorstraat had grote ramen, waardoor het ook een uitstekende locatie voor een expositie was. Hier kwamen de hoogdruk- en lithopersen te staan en kwam de bibliotheek erbij.

4. JANSKERKHOF
Hier was de kunstmarkt, waarop een vijftienjarige Robbie Cornelissen opeens oog in oog stond met schitterende grafiek van Dirkje Kuik, Gerard van Rooy en Charles Donkers. Zijn ontluikende kunstenaarsziel maakte een beslissend sprongetje!

5. KUNSTLIEFDE
Zowel traditionele grafiek als grafiek waar de grenzen worden opgezocht met andere media zijn hier te zien. Met werk van Charles Donkers, Saskia Jetten, Caroline Koenders, Hans Laban, Henny van der Meer, Johan Rijpma, Erica van Seeters en Margriet Thissen.

6. KUUUB
In KuuB tijdens de Maand van de Grafiek geen officiële vertegenwoordiger van **DE LUIS**, maar het grafische werk van Titus Nolte op aluminiumpaneel. Deze kunstenaar pionierde met nieuwe technieken in de grafische kunst, is een uitstekend opleider aan de Hogeschool voor de Kunsten en heeft een duidelijk maatschappelijke oriëntatie in zijn werk. Dus toch een **LUIS**.

7. OUDE KAMP 1
Dit was het huis waarin de transgender William Kuik (later Dirkje) altijd gewoond en gewerkt heeft. Na haar dood was het een aantal jaar het Dirkje Kuik Museum. Dit staat nog altijd op de gevel, en op de muur van het huis ertegenover is een schildering van haar werk gemaakt. Het museum is nog virtueel te bezoeken.

8. SCHALKWIJKSTRAAT 6
Een verregaande staat van ontbinding met een opgebroken vloer, een gesloopte muur zonder leidingen en met een mestvaalt in de tuin: dit huisje bleek in deplorabele staat. Maar het werd opgeknapt en de ets- en lithopersen werkten naar binnen gesleefd. **DE LUIS** had zijn eerste grafische werkplaats! Bij Kapitaal kunnen we niet bevatten dat dat allemaal in zo'n piepklein hofhuisje heeft gepast.

9. OUDE HORTUS
Grafiek met een botanisch tintje. De exposanten, in het zo toepasselijke zaadhuis van de Oude Hortus Utrecht, laten zich inspireren door de natuur in al haar facetten. Deelnemende kunstenaars zijn Juul Rameau, Lies Verdenius, Elsbeth Cochius, Jops Jacobs en Flip Lambalk.

Zie voor meer gegevens over 1, 5, 6 en 9 het overzicht met alle deelnemende locaties verderop in de krant.

Over DE LUIS

Al 24 jaar werk ik in hetzelfde hoekje van de etswerkplaats onder het glazen dak van Plompetorengracht 4. Eerst bij het Grafisch Atelier, daarna bij Kapitaal, de generatie van nu. Nog steeds is het een fantastische werkplaats met bezielde grafisch ontwerpers en andere kunstenaars waar heel veel moois in werk en ontmoetingen plaatsvindt.

Ooit zat ik daar nietsvermoedend te etsen toen er plotseling eerst een grote troon naar boven werd getakeld en daarna de koningin van de grafiek! Dat was Dirkje Kuik -toen al aardig op leeftijd- die op bezoek kwam. Dirkje vertelde over het bombardement op Rotterdam in de Tweede Wereldoorlog met ongelooflijke precisie over alle fetten, soorten vliegtuigen, hoogtes, tijden en soorten bommen. We luisterden ademloos en onder mijn etsnaald ontstond op de sonore tonen van haar stem een zwaarmoedige ets die ik altijd bewaard heb.

Dit was mijn eerste kennismaking met een **LUIS**. Later begreep is hoe belangrijk het Grafisch Gezelschap **DE LUIS** voor Utrecht is geweest. Daarna heb ik nog 12,5 jaar met Henc van Maarseveen (net als Dirkje één van de oprichters van **DE LUIS**) in de Grafiek Coalitie Gouda gezeten en dat had ik voor geen goud willen missen!

Mijmerend met Ramon van Kapitaal over inspiratiebronnen voor de expo in oktober kwamen we op **DE LUIS** en de generaties daarna, waarmee **DE LUIS** Utrecht weer even helemaal in z'n greep heeft gekregen.

Cisca Poldervaart, coördinator Luisproject

Illustratie luis: Bobbi Oskam
Illustratie kaart: Rob van Barneveld
Teksten: Cisca Poldervaart

De estafetepagina's van Utrecht zijn vormgegeven door Juliet Campfens, in het kader van het Luisproject.

Wat is **DE LUIS**? Het grafisch gezelschap karakteriseerde het zelf weleens als 'een verzameling individualisten in clubverband met een anti-burgerlijke houding.' De luis in de pels van het establishment dus! Hoog in het vaandel stond het bevorderen van vrij grafisch werk. Het mooie en tijdloze van die **LUIZEN** vind ik dat ze zich hard maakten voor vernieuwing, rebels en eigenwijs waren en vooral ook humor hadden.

DE LUIS werd opgericht door Dirkje Kuik, Joop Moesman en Henc van Maarseveen. Leden waren Charles Donker, Peter Vos, Henk van der Haar, Gerard van Rooy, Dolf Zwerver, Jo Uiterwaal, Alain Teister, Toon Jansen, Jaap Hillenius en Frans Simons. Verder waren er de zogenaamde medewerkers, waaronder Bertus Jonkers, Henk Steur, Piet van Mook, Constant, Koos van der Sluys en Co Westerik. Niet de minsten dus.

Het atelier schoof van Schalkwijkstraat 6 naar Plompetorengracht 2 en Voorstraat 80. Er werd veel gemaakt: catalogi, uitnodigingen en bibliofiele uitgaven, ontworpen én gedrukt door de **LUIZEN**. Binnen en buiten Utrecht hadden ze begunstigers en verzamelaars die in die krappe twintig jaar zo'n 150 werken thuis gestuurd kregen. Ook het Centraal Museum ondersteunde hen al die jaren. Hun collectie zit vol met Luiswerk.

DE LUIS wilde hoogwaardige zwart-witgrafiek verspreiden. Principes stonden hierin voorop: zeefdruk werd verworpen, net als 'wandgrafiek' (kunst zonder inhoud voor boven de bank). Drukkwerk moest niet een goedkope vervanging van een schilderij worden. Kuik wilde vooral het oude handwerk van de drukkunst doen herleven. En Henc was, dwars op de rest, fervent voorstander van experimenten en bovendien principieel non-figuratief.

DE LUIS is een onuitroeibaar insect gebleken. Als grafiekparasiet is hij evident onnuttig en merkwaardig hardnekkig. **DE LUIS** heeft een grote bijdrage geleverd aan de inburgering van de autonome grafiek sinds de jaren zeventig. Musea en galeries legden verzamelingen vrij werk aan. Grote steden kregen grafische ateliers en de kunstuitlen kreeg een uitgebreide verzameling moderne grafiek. In Utrecht hebben de activiteiten van **DE LUIS** en vooral de afzonderlijke kunstenaars een duidelijke stempel op de kunstwereld gedrukt. De **LUIZEN** waren romantisch, surrealistisch, lichtelijk bizar en trokken zich niets aan van trends.

Voor deze tekst is veelvuldig geciteerd uit het boek "grafisch gezelschap DE LUIS 1960-1980; samenstelling Roman Koot, Hercules Segers Stichting, Amsterdam—2008